

3. Степанков В.С. Богдан Хмельницький і проблема соборності Української держави (1648 - 1657 рр.) // Богдан Хмельницький та його доба. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 400-річчю від дня народження Великого Гетьмана. 24 - 25 жовтня 1995. - К., 1996.

*Дудник Олена Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент,
кафедра історії України Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини*

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ НА УМАНЬЩИНІ В 1917-1918 рр.

100-річчя Української революції та життя за умов війни спонукають українців до нового переосмислення фактів та оцінок української історії. Проблема місцевого самоврядування є однією з найактуальніших як в історичному, так і у сучасному контексті розвитку України. Надзвичайною співзвучністю із сьогоденням вирізняються події визвольних змагань 1917-1921 рр. До важливих завдань історичної науки належить вивчення регіональних особливостей створення і функціонування органів місцевої влади доби Української революції.

Питання формування і діяльності органів місцевого самоврядування в період Української революції активно починає вивчатися лише за доби незалежності України [1-4].

Напередодні подій 1917 р. Уманський повіт за чисельністю населення, ремісничому та сільськогосподарському виробництву, торгівлі займав одне із провідних місць в Київській губернії. За абсолютними показниками, упродовж 1917-1918 рр. чисельність населення повіту становила 406 552 мешканців і посідав друге місце в губернії після Київського повіту. Повітове місто за кількістю населення було одне з найбільших в Київській губернії.

За характером виробництва Уманський повіт Київської губернії був переважно сільськогосподарський. Провідну роль у сільському господарстві повіту продовжувало відігравати виробництво і переробка зерна. Переважало селянство, яке становило 80 відсотків. В десяти населених пунктах Уманського повіту знаходилося кілька цукрових і винокурених заводів, на яких працювали переважно робітники. До того ж, працювало багато різних майстерень, дрібних ремісничих підприємств.

Серйозною перевіркою національної самосвідомості населення, його громадсько-політичної активності стали вибори до органів місцевого самоврядування. За умов становлення реальної державної влади Центральної Ради українцям було вкрай необхідно зайняти міцні позиції на місцях. Вибори в Україні до міських земств в умовах розгортання революції мали свої особливості. Це були перші вибори, які наближалися до демократичних стандартів. Міські вибори стали першою серйозною перевіркою українського руху на здатність конкурувати з російськими партіями. Українські партії

отримали можливість виступати з власними програмами і перевіряти свої сили напередодні виборів до Всеросійських та Всеукраїнських установчих зборів.

В Умані був складений список української соціалістичної демократичної громади. За даними В. Бойка, в Умані за український список проголосували 2464 виборців (17,7%). Отже, муніципальні вибори за доби Центральної Ради показали, що виборці повітового міста зробили лише перші кроки, щоб забезпечити місцеву владу прихильниками українського визвольного руху.

Демократизація суспільного життя сприяла активізації робітничого руху. Робітники створювали свої організації та визначали соціально-економічні завдання. 14 березня 1917 року в приміщенні місцевого театру відбулися перші збори робітників міста Умані. На зборах було зроблено крок до створення «Союзу робітників міста», який фактично перетворився в Раду робітничих депутатів [5, с. 23]. Вже 25-26 березня відбулося офіційне засідання Ради робітничих депутатів. На зборах заслухано доповідь про програму діяльності Ради робітничих депутатів. Програма враховувала особливості суспільно-політичного становища, яке вимагало, як зазначалося в рішеннях, «єдності в організації робітників». Було вирішено, що до складу Ради поряд із робітниками, в порядку винятку, можуть входити і представники інших соціальних верств. Учасники зборів прийняли застереження, що депутати можуть бути виключені із Ради за кримінальними та політичними мотивами. У складі Ради на першому етапі серед її членів переважали прихильники меншовиків і есерів. Одночасно в місті виникла гарнізонна Рада солдатських депутатів. На основі оцінки сучасної ситуації вони об'єдналися, і вже 28 березня відбулося спільне засідання Ради робітничих і Ради солдатських депутатів [6, с. 96].

На відміну від народних Рад, які діяли на основі тогочасного законодавства і зосереджувалися на вирішенні соціально-економічних проблем життєдіяльності населення, Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів утворювалися поза будь-яких нормативних актів, як прояв самотності народної творчості, на чолі яких стояли певні політичні сили.

Суттєвим напрямком діяльності Ради робітничих і солдатських депутатів стала вимога встановити на промислових підприємствах 8-годинний робочий день. З цього питання вона підтримувала рішення робітничих зборів, що приймалися на підприємствах міста. На засіданні виконавчого комітету Уманської Ради робітничих депутатів було вирішено організувати революційний суд для боротьби зі спекуляцією, підпільним винокурінням і продажем спирту [7, с. 4].

Гетьманська влада суттєво обмежила демократичні засади місцевого самоврядування. Це проявилось зокрема в тому, що влада заборонила з'їзд представників міст, який мав відбутися 9 травня 1918 р. в Києві. У червні вийшов гетьманський закон про заснування ревізійних комісій щодо діяльності місцевого самоврядування.

В Українській Державі значна частина впливових адміністративних посад передавалася людям, котрі служили ще при царизмі, проросійські

налаштованих, які не приховували своєї ворожості до української державності. На посаду уманського повітового старости замість І. Солтика було призначено 19 травня 1918 року росіянина Михайлова, а вже 21 травня 1918 року він своїм наказом розпустив сільські ради і земельні комітети, які були сформовані в добу Центральної Ради [6, с. 102]. Наказувалося, щоб на сільських сходах обиралися сільські старости, а останні мали чітко виконувати всі розпорядження повітових властей. У випадку невиконання наказів та розпоряджень нової влади, сільські старости звільнялися з посад, а їх справи передавалися до суду. Функції сільських сходів мали обмежені права: вони скликалися лише за дозволом сільських старост або голови волосного земства. На волосну і сільську владу покладався обов'язок належним чином підтримувати порядок і спокій у повіті. Особи, які агітували проти державного ладу у формі Гетьманату, закликали до грабежів і погромів, мали бути заарештовані і доставлені дільничним начальникам міліції, а якщо вони чинили опір, то проти них дозволялося застосовувати збройну силу [8, с. 2].

Під тиском заможної частини суспільства, зокрема членів Протофісу, гетьман прийняв Закон про вибори до місцевих органів влади. З середини жовтня 1918 р. розпочалася підготовча робота до виборів земських гласних. Була визначена кількість гласних, які мали бути обрані: до Уманської міської думи – 48 осіб.

Вибори мали проходити за куріальною системою. Виборці ділилися на три виборчі курії. При цьому до уваги бралася їхнє нерухоме майно і грошова сума земського податку. На Уманщині, зокрема, до першої курії входило біля 150 виборців, до другої – 2 тис., до третьої – понад 40 тис. виборців. Гетьманський закон мав на меті усунути зі складу гласних революційні елементи і поповнити заможними громадянами [9, с. 3].

Отже, на шляху дієвого функціонування місцевої адміністрації й місцевих органів влади в добу Центральної Ради існували суттєві перепони. Головне полягало у невизначеності самої системи інституцій, які мали закласти фундамент місцевої влади в умовах демократичних зрушень. Розпочата гетьманським урядом реформа місцевого самоврядування мала увінчатись реалізацією виборів, які мали повністю змінити характер земських зборів та міських дум, але внаслідок повалення гетьманського режиму другі за доби Української революції вибори до органів самоврядування так і не відбулися.

Список використаних джерел

1. Баранчук В. До питання про організацію місцевих органів державної влади (історико-правовий досвід УНР) / В. Баранчук // Ідеологія державотворення в Україні: історія і сучасність. Матеріали науково-практичної конференції 22- 23 листопада 1996 року . – К., 1997. – С. 149-150.
2. Бойко В. Участь українських партій в муніципальній кампанії 1917 р. / В. Бойко // УІЖ. – 1997. – №5. – С. 25-40.
3. Плаксій Т. Самоврядування міст Середньонадніпрянської України за Центральної Ради / Т. Плаксій // Українська Центральна Рада: поступ націєтворення та державобудівництва. – К., 2002. – С. 148-158.

4. Лебедева І. Політика уряду УНР доби Центральної Ради зі створення органів місцевої адміністрації / І. Лебедева // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. 2002. – Вип. 5. – С. 28 – 41.
5. Державний архів Черкаської області. – Ф. Р – 2796. – Оп. 1. – Спр. 1. – 84 с.
6. Нарис історії Уманщини (з найдавніших часів до 60-х років ХХ століття). – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 266 с.
7. Южная газета (Киев). – 1917. – №2460.
8. Союз (Умань). –1918. – №10.
9. Союз (Умань). –1918. – №154.